

הדרך היומית



עלון יומי ללומדי הדרך היומית יו"ל ע"י "מדרשית הדרך היומית פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא בתרא - דף נא נב נג

סיכום הדרך

נושא היום: חזקה וקנין לאשה בנכסי בעלה, מכר ומתנה והלוואה. פקדון מאשה עבד וקטן. חזקה בן בנכסי אביו ולהפך. נעל גדר ופרץ. חזקת קנין בנכסי הגר.

שזכה בהם מחמת בית אבי אמו, **לדעת רב** הוא צריך להביא ראיה שכך הדבר. **לדעת שמואל** על האחים להביא ראיה ששייך לכל הירושה. **ואמר שמואל** שרב מודה לו באופן שאותו אח מת, **ועתה** הנידון עם יורשיו, שהאחים צריכים להביא ראיה שלא שייך לו אלא לכולם. **שואל ר"פ** והרי לא טוענים ליתומים מה שהאב לא היה יכול לטעון, כמעשה שרבא הוציא מנכסי יתומים חפצים שהדרך להשאיל ולהשכיר אותם, בלא שהביאו הבעלים ראיה אלא רק טענו ששלחם, **ומבואר ששמואל** סובר שלא טוענים מה שהאב לא היה טוען, א"כ מדוע אמר שרב מודה לו כאשר האח מת שעל האחים להביא ראיה. **ביאר רב חסדא**, כל מה שרב אמר שעליו להביא ראיה, זה באופן שכל האחים שותפים בהכל ואף אוכלים מאותו אוכל שאין לתלות שיש לו נכסים ממקום אחר. **אולם** אם הם חלוקים בנכסיהם ואפילו רק באוכל, יש לתלות שקימץ וצבר הון עצמי. **ביאר רבה, לדעת רב שצריך להביא ראיה**, הכוונה עדים. **לרב ששת** שיקיים את השטה. **רב רבא** את ר"ג, איך אתה סובר בנושא הנזכר שיש בו את שיטות רב, שמואל, רבה ורב ששת. **אמר לו ר"ג**, יש ברייתא כשיטת רב, ובריייתא מבואר הדין לגבי אח שהיה מתעסק עם הנכסים, וכן לגבי אשה שהתעסקה עם הנכסים של היתומים שעליה להביא ראיה. **החידוש** הנוסף באשה, שלמרות שיש לה כבוד בטיפול בנכסים וכו' לא נאמנת ועליה להביא ראיה.

התבאר במשנה שאין צורך בחזקת ג' שנים במתנה, אחים שחלקו, מחזיק בנכסי הגר ונעל גדר ופרץ, **מבארת הגמ'**, מה שצריך חזקת ג' שנים זה בחזקה שיש עליה עוררים, כאשר יש חזקת ג' שנים מועיל. **אולם** אם אין עוררים על המוחזקות, כל שעשה משהו (**יבואר בהמשך**) כבר החזיק בקרקע.

דף נג

למד רב הושעיא בסידור משניות על קדושתן של לוי, אם נעל גדר או פרץ בפניו של מוכר, חזקה. **וביאר רבא**, שאם היה בפני המוכר לא צריך לומר לו "לך חזק וקני". אבל שלא בפניו צריך לומר לו "לך חזק וקני". **הסתפק רב** האם מתנה צריך לומר "לך חזק וקני", **אמר שמואל** כ"ש ממכר, שאם במקום שנותן מעות צריך לומר, בודאי שבמתנה צריך לומר "לך חזק וקני". **אולם רב** שהסתפק סבר, שהנותן מתנה בעין יפה נותן.

התבאר ש"נעל גדר ופרץ" מועיל לחזקה בכל שהוא. **ביאר שמואל** אם השלים את הגדר לעשרה נפחים, מועיל. **ומבארת הגמ'** שעד עתה יכלו להיכנס לנכס בקלות, ועתה בקושי. **פרץ**, הכוונה שעשה פתח שניתן להיכנס ולצאת, **וביארה הגמ'** עד עתה יכלו לעבור בדוחק, ועתה ניתן לעבור בקל.

אמר רב אסי בשם ריו"ח (**קנין בנכסי הגר**), אם הוסיף צרור בגדר החצר שהועילה לגדר, קנה. וכן אם נטל צרור ועתה הועיל לחצר, קנה. **ומבארת הגמ'**, שהועיל בכך **שנותן** את הצרור שעתה לא יצאו מים והשדה תהיה מושקית. וכן **נטל** את הצרור, כדי שמים יכנסו להשקותה.

עוד אמר רב אסי בשם ריו"ח, ב' שדות שיש ביניהם מיצר שמבדיל, קנין באחת לא מועיל לשניה, **ומועיל** קנין רק במה שקנה, **ואם התכוון לקנות** את חברתה אף אותה לא קנה. **הסתפק רבי זירא**, אם החזיק באחת והתכוון לקנות אותה, את המיצר ואת חברתה, **האם המיצר** מתייחס לשדה אחת וכיון שקנה אותו קנה הכל, **או** עומד בפני עצמו ולא קנה. תיקו. **הסתפק רבי אלעזר**, החזיק במיצר כדי לקנות את ב' השדות, **האם המיצר** שומר על השדה וכיון שקנה אותו קנה הכל, **או** כל דבר עומד בפני עצמו ולא קנה, תיקו.

אמר ר"ג בשם רבה בר אבובה, ב' בתים אחד בתוך השני, **החזיק בחיצון**, קנה. כדי לקנות אף את הפנימי, קנה רק את החיצון. לקנות רק את הפנימי, לא קנה מאומה. **החזיק בפנימי**, קנה. לקנות את שניהם קנה. לקנות רק את החיצון לא קנה מאומה.

עוד אמר ר"ג בשם רבה בר אבובה, בנה ארמון בנכסי הגר, ובא אחר והעמיד דלתות, **האחרון** קנה, הראשון רק הפך אבנים וסדרם ולא יצר נעשה קנין. **אמר רב דימי בר יוסף**, מצא ארמון של גר וסד או צייר, קנה. **ושיעור הציור לדעת רב יוסף**, אמה. **ואמר רב חסדא**, צריך שיהיה ציור חשוב שעשה אותו מול הפתח.

אמר רב עמרם, אמר לנו רב ששת שאם הציעו מצעות בנכסי הגר, קנה. **והבאנו ראיה ממשנה**, שעבד כנעני נקנה בחזקה, נעל לו מנעל או התירו, הולך כליו לבית המרחץ, הפשיטו, הלבישו, הרחיצו, סכו, וכו' מבואר ששימושים מועיל לקנין. **אמר רבי שמעון** לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, **מבארת הגמ'**, שאמרו רבנן שאם העבד הגביה את האדון לצורך שימושיו, קנה. **אולם** אם האדון הגביה את העבד לא קנה. **ע"ז אמר ר"ש** שהגבהה מועילה בכל מקום ואף כאן.

דף נא

מבואר במשנה שאין לאשה חזקה בנכסי בעלה, **והחידוש** שאף שיחיד לה קרקע אחרת למזונות, אינה יכולה ליצור חזקה בקרקע שמחזיקה. **אמנם** אם יהיה ראיה מדקדוק לשון המשנה מבואר שיהיה לה חזקה, **ורוצה הגמ'** להוכיח שהמוכר שדה לאשתו, חל הקנין, ולא אומרים שלא התכוון למכירה אלא גלגות את המעות שהסתירה ממנו. **זוחה הגמ'**, שהראיה שמועילה לחזקה בנכסי בעלה הכוונה שטר מתנה.

אמר ר"ג לר"ה לא היית אמש בביהמ"ד שלמדו הלכה מעולה, שהמוכר שדה לאשתו קנתה, ולא אומרים שהתכוון לגלות את המעות שהסתירה. **אמר ר"ה**, הלכה זו היא פשוטה שרבי אף בלא הנידון של המעות, יש כאן שטר וקני"ל שקרקעות נקנים בכסף שטר וחזקה. **אמר לו ר"ג**, והרי אמר שמואל מה שמועיל שטר לחוד זה דווקא בשטר מתנה, **אולם** בשטר מכר לא קנה עד שיתן מעות. **שאל ר"ה**, והרי הקשה רב המנוא, שמועיל מכר אף בשטר שאין בו פרוטה, ומשמע שאף בשטר גרידא. **אמר ר"ג**, והרי הוא עצמו תירץ שזה דווקא במוכר שדה רעה. **ורב אשי ביאר**, שכוונת הברייתא שנתן במתנה ולכן מועיל בשטר גרידא, ומה שכתב בלשון מכר כדי ליפות את כוחו של המקבל אם יגבו ממנו בעלי חובות.

למדנו בברייתא, אדון שלוח מעבד כנעני, ואח"כ שחררו, או לוח מאשתו ואח"כ גירשה, אינם יכולים לתבוע את האדון או הבעל, **הבינה הגמ'** כיון שכל מטרר ההלוואה הייתה גלגות היכן הטמינו את המעות. **מבארת הגמ'**, שאין ראיה לנושא של מקח, אלא דווקא בהלוואה התכוון לגלות את המעות שהסתירו כיון שלא רוצה להיות "עבד לוח לאיש מלוה".

שלו רב הונא בר אבין, המוכר שדה לאשתו, קנתה. והבעל אוכל פירות. **אולם רבי אבא ורבי אבהו וכל גדולי הדור אמרו**, שאין כאן מכר אלא מתנה, וכתב בלשון מכר כדי ליפות את כוחה כאשר יטרוח ממנה בעל חוב. **ושאלה הגמ'**, מהברייתא של הלוואה מעבד או מאשה, שמוכח שהתכוון לגלות את המעות, **ותירצה** שדווקא בהלוואה התכוון לגלות את המעות, ולא להלוואה אמיתית שלא יהיה עבד לוח לאיש מלוה.

אמר רב, מכר שדה לאשתו, קנתה ואוכל פירות. אם נתן מתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות. **דעת ר"א**, תמיד קנתה ואין הבעל אוכל פירות. **פסק רב חסדא** להלכה במעשה כדעת ר"א, **אמרו לו רבנא עוקבא ורבנא נחמיה** נכדיו של רב, האם אתה פוסק כר"א כלפי רב, **אמר להם שפסק כרבין בשם ריו"ח** שאמר שקנתה ואין הבעל אוכל פירות. **אמר רבא**, להלכה במכר לא קנתה והבעל אוכל פירות, במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות. **על דינו הראשון של רבא**, מבארת הגמ', כאשר היו לאשה מעות טמונים, הבעל בא לגלותם ולכן לא קנתה. ואם אין לה מעות טמונים קנתה ואוכל פירות. **והוא כדברי רב יהודה**, אשה שקנתה במעות טמונים לא קנתה, ובמעות גלויים קנתה.

דף נב

אין מקבלים פקדון מנשים, עבדים ותינוקות. אם **קיבל** מהאשה יחזיר לאשה, אם מתה יחזיר לבעלה. **קיבל** מהעבד יחזיר לעבד, אם מת העבד יחזיר לרבו, **קיבל** מן הקטן, יעשה לו סגולה (**לדעת רב חסדא**, ספר תורה. **לרבה בר רב הונא**, עץ דקל שיאכל תמרי). אם מת הקטן יחזיר ליורשיו. **אם האשה העבד או הקטן** שהפקידו אמרו בשעת מיתתן (ע"י רשב"ם ושאר הראשונים האם שעת מיתה בדווקא), שהפקדון שייך לפלוני, יעשה כפי שאמרו. **ואם לא נראה** שכך הדבר יעשה פירוש לדבריהם וישיב לבעל האב או האדון.

אשתו של רבה בר בר חנה, אמרה בשעת מיתתה שהעגילים שייכים למרתא ובני ברתא, **רבה בר בר חנה בא לרב**, אמר לו אם נאמנת עליך, עשה כמו שאמרה. ואם לא עשה פירוש לדבריה וטול אותה. **וי"א שאמר לו רב**, אם באומד נראה שהיא צודקת שהם עשירים שהפקידו אצלה וכד', עשה כמו שאמרה, ואם לאו פרש הדברים, וטול לעצמך.

התבאר במשנה שאין לאב או לבן חזקה אחד בנכסי השני, **לדעת רב יוסף**, אפילו כאשר נפרדו ואין הבן סמוך לפי שלחן אביו. **לדעת רבא** כאשר נפרדו יש חזקה. אמר ר' ירמיה מדפתי שרב פפי פסק כרבא. **אמר רב"ז** שסיפור רבי חייא מהורמיו ארדשיר שסיפור רב אבא בר יעקב בשם ר"ג בר יעקב, שבנפרדו יש חזקה. **וכך ההלכה**, וכן מבואר בברייתא שאם התגרשה האשה או נפרד הבן מהאב הרי הם ככל אדם לגבי חזקה.

אחד מן האחים שהיה מטפל בכל הנכסים, והיה בהם שטרות שכתובים על שמו, **וטוען** שאין זה מכלל הירושה אלא קניינים וממונות השייכים לו באופן פרטי

הדרך היומית



עיונים על הדר

לדף נא

לא היית בתחום - שבת

אמר ר"נ לרב הונא, "לא הוה מר גבן באורתא בתחומא, דאמרין מילי מעלייתא". מה הכוונה שלא היה בתחום?
ביאר ברשב"ם (ד"ה בתחומא) "בתי מדרשות שלהן בסוף התחום היו כדי שיוכלו לבא שם בשבת מן העיירות שמסביב". וכנראה רמר ר"נ לר"ה, שהיה הוא מחוץ לתחום ולכן לא הגיע לבית המדרש.
רש"י בזבחים (ב, ג) גם מפרש כעין דברי הרשב"ם אצלנו, חבל על שלא היית אמש בשבת אצלנו בתוך התחום שתוכל לבא לבית המדרש ולשמוע. וע"ז הדרך ביאר רש"י בב"ק (כ, א) בביאורו הראשון.
הבן איש חי בשו"ת תורה לשמה (זן האם מותר ללמוד בעיון בשבת), וזה דבר השאלה,

חכם אחד, עובר אורח בא אצלנו ומצא חברים לומדים ביום שבת קודש סוגיות עמוקות בש"ס בדרך שקלא וטריא, ופקפק בזה באומרו מאחר שיש טרחא גדולה בלימוד זה דשקלא וטריא, שצריך לעיין בו הרבה, אין נכון ללמוד בו ביום שבת משום עונג שבת כי בשבת קודש נכון ללמוד לימוד פשטי הן פסקי הלכות בסדר השו"ע, הן לימוד הגמרא בדרך בקיאות בלא שקלא וטריא, הן במדרשות.

וע"פ השערת השכל לא מצאנו דבריו נכונים בזה כי הנראה לנו הוא שאין לחלק בענין לימוד ועסק התורה בין חול לשבת, ומותר ללמוד בכל מיני לימוד בשבת, אך אנחנו נרצה שביאר ראה סותרת לדברי החכם הנזכר מן הגמרא או מן הפוסקים הראשונים, ולא מצד הסברא בלבד. על כן יורינו אם יש איזה ראייה מן הגמרא לסתור דבריו הנזכרים או לאו.

יתכן ומה שאותו חכם פקפק על לימוד בעיון בשבת, הוא ע"פ הגמ' בנדרים (לז, א) שמבואר כך, אין מלמדים את התינוקות לימוד ראשוני בשבת, אולם מותר לחזור איתם על תלמודם. להו"א של הגמ', הנידון מחמת שכר שבת, אולם נדחה שהרי בהבלעה מותר, אף למ"ד משום שימור. ואין חילוק בין פעם ראשונה לחזרה. אלא אין ללמד פעם ראשונה, או משום שלימוד פעם ראשונה יעכב את התינוקות בבית רבם, והוריהם לא ישתעשעו עמהם בשבת. או שכדי ללמוד פעם ראשונה, צריך ישוב הדעת. ומחמת האכילה המרובה בשבת, אין דעת התינוקות מיושבת.

עכ"פ משיב הבן איש חי, ממה שלמדנו שאמרו האמוראים "לא הוה מר גבן באורתא בתחומא" וכפי שביאר רש"י הכוונה מחוץ לתחום שבת וכו', הרי מבואר שעסקו בסוגיות החמורות בעיון בשבת, ואין סיבה לא ללמוד בעיון בשבת.

אמנם היעב"ץ (ע' באריכות דבריו בהגהות לגיטין ס, א על דברי הגמ' "ספרי אגדתא בשבתא, וכן בדבריו בסידורו בית יעקב "מוסך השבת" אות ז, ח) מחמת הגמ' הנזכרת בנדרים ועוד, נקט שתלמיד חכם שמילא כרסו בעמל התורה, בשבת ילמד סודות התורה, אמנם לא בעומק אלא בקל. וכתב שאין ללמוד בעיון בעומק בשבת שזה נקרא חלול שבת, וילמד בבקיאיות או הלכות פסוקות וכד'. ועיי"ש.

והוכיח דבריו מדברי רבי זירא (שבת קיט, ב ראש העמוד) כשהיה רואה אותן זוגות זוגות ומדברים בתורה, מחזר אחריהם ואומר להם במטותא מנכון לכו והתעסקו בעונג שבת, ולא תחללוניה לבטל תענוגים.

לא היית בתחום - בית המדרש

רש"י בב"ק בביאורו השני (שם) וכן ברבינו גרשום (לפנינו) מבואר "בתחומא - בבית המדרש"! יותר מודגש ומרומם כתוב בערוך (נדפס בצד הגליון בב"ק כ, א) "בתחומא - בבית המדרש שהוא תחומה של תורה!!! התחום, המילה המבטאת ביותר את מקום השביתה, מקום הידור הקבוע, המקום ששם אדם שובת, שם הוא ביתו - בית המדרש!!!

עד שמבואר בגמ' (נדרים פא) שצריך להיזהר ללמוד בחבורה. לדברי הר"ן שהתלמידים מחדדים זה את זה ואת הרב. במפרש הסיף, שאין אדם מתפלפל אלא מתוך לימוד חבירו. אמנם המאירי מבאר שהכוונה שלא ימנע מטובתו להשפיע לאחרים.

הלימוד בחבורה וההתמדה בבית המדרש - להיות ב"תחום"! חשוב עד מאוד, עד שאמרו בגמ' בביצה (כד, א) אמר רב, לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת. דאנא ולוי הוין קמיה דרבי, כי אמרה להא שמעתא. באורתא, אמר מותרין באכילה. בצפרא אמר, מותרין לקבל. אנא דהואי בי מדרשא, הדרי בי. לוי דלא הוה בי מדרשא, לא הדר ביה. מבואר,

שרב תובע מאדם שלא לצאת מבית המדרש בשעה שעוסקים באותה סוגיא. בגמ' בשבת (שבת פג, ב) מבואר עוד יותר, שלא רק באותם ימים שעוסקים בהלכה מסוימת, לא יצא מבית המדרש. שהרי אז בודאי יעלו וירדו חידושים ויתלבנו הדברים לאסוקי שמעתתא. אלא אמר רב יהודה אמר רב, לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ואפילו שעה אחת. שהרי כמה שנים נשנית משנה זו בבית המדרש, ולא נתגלה טעמה. עד שבא רבי חנינא בן עקיבא ופירשה. מבואר בדברי הגמ', שחכמת ההתמדה ללבן את הדברים יום אחר יום, יביאו לידיעת התורה בשלמות.

וכך כתב (שם) המאירי, פעמים שיעלם עניין אחד כמה שנים, וברוב הימים ימצאו אם יתמיד עמידתו בבית המדרש. וידוע ומפורסם מה שאמרו הקדמונים "דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר" (רע"א שו"ת קמא סי' רב. גינת ורדים או"ח כלל ג' סי' ח'. אדמת קודש אבה"ע סי' לד. ועוד)

לדף נב

יעשה לו סגולה - ספר תורה

אם נטל מקטן פקדון, לא ישיב לו שהרי אינו יודע לשמור, ואם יחזיר לו הרי זה כמשליך לאיבוד אלא עושה לו סגולה עד שיגדל ויחזיר. ונחלקו בגמ' מה הכוונה סגולה, לרב חסדא הכוונה "ספר תורה". לרבה בר רב הונא הכוונה "דקל".

עולה מתוך דברי הגמ' שספר תורה נקרא "סגולה", וביאר הרשב"ם שהקטן קיימת ויש פירות, שהם הלימוד בספר. מצאנו עוד שמות לספר תורה.

בפרשת וילך (דברים פרק לא פסוק יט) "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" אמר רבה אע"פ שהניחו לו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה" (סנהדרין כא' ב')

בפרשת וזאת הברכה (שם פרק לג פסוק ב') "מימינו אש-דת למו" בימינו זו תורה שנאמר אש-דת למו. (ברכות ו' א') בילקו"ש (דניאל תתרוסו) דת זו תורה מהפסוק הנזכר.

וכעין זה בשמואל א' (פרק יא' פסוק ב') "בנקור לכם כל עין ימיו" כתב רש"י בד"ה בשם מדרש אגדה הביאו לי ספר תורתכם שנתנה מימיו. וכן שם ברד"ק ויש בו דרש אמר להם נחש הביאו ספר תורה שהוא עין ימינכם וכו'. וכן הוא בילקו"ש שמואל רמז קיא' ורבנן אמרי זה ספר תורה.

במלכים א' (פרק כ' פסוק ו') "כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו" כתב רש"י בד"ה כל מחמד עיניך והלא כל הראשונים דברי חסדה הם אלא מהו מחמד עיניך חסדה מתוך חסדה זה ספר תורה שנאמר בו הנחמד' מזהב ומפז רב (תהלים י"ט י"א) (ועיי"ש במלכים ברד"ק)

בעזרא (פרק ז' פסוק יב) "לעזרא כהנא ספר דתאדי אלק' שמיא" כתב רש"י בד"ה ספר דתא ספר תורה.

בדברי הימים ב' (פרק כג' פסוק יב) "ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות וימליכו אותו" כתב רש"י שם בד"ה ואת העדות זה ספר התורה.

ואין טוב אלא תורה שנאמר (משלי ד' א') "כי לקח טוב נתתי לכם" (ברכות ה' א') "זאת" זו התורה דכתיב (דברים פרק ד' מד') "וזאת התורה אשר שם משה" (מנחות ג' ב')

ועיין בגמ' (תענית ד' א') שהמשילו תורה ודברי תורה ללקח. אש. עץ. מים. לשלשה משקין מים יין חלב.

עוד מצאנו שנקראת התורה כלה במדרש במשלי (פרשה לא) אשת חיל זו היא התורה. ופרקי דר"א (פרק מ') והכלה זו תורה.

אור זו תורה (ילקו"ש קהלת רמז תתקפ"ט. ובאוצר המדרשים עמ' נא) "נר מצוה ותורה אור". "אורה ושמחה וששון ויקר". משענתך זו תורה (אוצר המדרשים עמ' פד) "שבתך ומשענתך".

סגולות ושימושים נוספים בספר תורה

כמבואר בגמ' לפנינו עושים לקטן "סגולה" והיא ס"ת, ומשמעות הסגולה דבר שעומד לימים רבים כפי שביאר הרשב"ם שהקטן וקיימת ואוכל פירות.

מצאנו עוד דבר שנאמר בו לרכוש ספר תורה, בקונטרס שלמי תורה (מהודרה לרגל הכנסת ס"ת למנין אברכים בית ון יום-תשנ"ה) הביאו דבגמ' בעירובין (סד, א) המחזיק בנכסי הגר מה יעשה ויתקיימו בידו יקח בהם ס"ת. וביאר רש"י (שם) שהיות זכה בנכסים ללא יגיעה לא יתקיים בידו אם לא יעשה בהם מצוה. ורב ששת אמר אפי' בעל בנכסי אשתו. והוא אותו הענין. רבא אמר אפילו עבד עיסקא ורווח ורב פפא אמר אפילו מצא מציאה.

מבואר שכל דבר ממוני רווחי שעושים, ולא עושים בו דבר מצווה לא ברור שיתקיים

הדרך היומית



בידו, והביאה הגמ' עצה טובה שיקח ברווחי הממון שבידו "ספר תורה".

עוד דברים שנאמר בהם שימושים בספר תורה.

גבי שבועה: רש"י בראשית (כד, ב ד"ה תחת ירכי) לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפילין. וכעין זה במסכת שבועות (לה, ב)

גבי ברכת הכהן: במשנה בסוטה (ר, ז) ברכות כהן גדול כיצד חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכהן גדול עומד ומקבל וקורא

גבי יוצא למלחמה ודין של מלך: במשנה בסנהדרין (ב, ז) וכותב לו ספר תורה לשמו יוצא למלחמה מוציאה עמו נכנס מכניסה עמו יושב בדין היא עמו מיסב היא כנגדו שנאמר (שם דברים יז) והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו.

גבי מלחמה ה"נ בתוספתא מסכת סוטה פרק ז' הלכה יח' ר' יהודה בן לקיש אומר שני ארונות היו אחד שיצא עמהן למלחמה ואחד ששרוי עמהן במחנה שיצא עמהן למלחמה היה בו ספר תורה שנאמר וארון ברית ד' נסע לפניו וכו'.

גבי הלכות טומאה וטהרה: למדנו לעיל (כ, א) בן שמונה וכלי חרס והאוכלין והמשקין וספר תורה והמלח הרי אלו ממעטין אבל השלג והברד והכפור והגליד והמים אין ממעטין.

הסיבה שגזרו רבנן שס"ת יקבל טומאה: במסכת שבת (יד, א) וספר מאי טעמא גזרו ביה רבנן טומאה אמר רב משרשיא שבתחלה היו מצניעין את אוכלין ודתרומה אצל ספר תורה ואמרו האי קדש והאי קדש. כיון דקחזו דקאתו לידי פסידיא גזרו ביה רבנן טומאה.

היו מונחים ס"ת על מיטת הת"ח: במסכת מועד קטן (כה, א) כי נח נפשיה דרב הונא, סבור לאותונו ספר תורה אפרייה. ועיין שו"ת חכמי פרובינציה חלק ב' סימן מב שאף הם נהגו כך על אדם גדול.

לתת גט הכתוב בס"ת: במסכת גיטין (יט, ב) ההוא גברא דעל לבי כנישתא, שקל ספר תורה יהיב לה לדביתהו, ואמר לה הא גיטך.

מחיקת המגילה לטוטה: עיין מסכת סוטה דף כ'. ובתוס' בגיטין כ'.

חרם בס"ת: בשו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם (סימן קי) ואסף אספת הזקנים והחרים חרם חמור בספר תורה המוקדש בבית הכנסת הקטן כנסת התייראקים האל יציב גבולה בשם כל בר ישראל כל מי שיסדר קדושים בלא מצות הממונה של אלכסנדריה השמורה, וכל מי שיש לו חלק בקדושים אלה כמו העדים שיעידו בהם או מי שיכתב את הכתובה יכנס בחרם הזה.

לצרף ס"ת למנין: בשו"ת מן השמים (סימן נג) וכן מובא בתשובות מהר"ם בר ברוך (לבוב) (סי' תפ"ט) על קטן וחומש בידו כתב ר' שלמה ז"ל בתשובה אחת קורא אני עליהם עד מתי לעדה הרעה הזאת ולא מציונו קטן וחומש בידו כי אם לעיבור שנה בפר"א כו' אך חומשין שלהם עשוין כספר תורה שלנו, אבל בשלנו כלל לא ורבותינו מורים בדבר ואין להקל.

לדרך

נעליים בכלל בגדים או לא?

רב המנונא הביא ראייה לדברי ר"ש ממשנה לגבי קנין חזקה בעבד כנעני ולשוון המשנה "כיצד בחזקה נעל לו מנעלו או התיר לו מנעלו או שהולך כליו אחריו לבית המרחץ והפשיטו והרחיצו סכו גרדו והלבישו והנעילו והגביהו קנאו".

מבואר שיש ב' דברים נפרדים "הלבישו" "הנעילו". אמנם ברשב"ם (ד"ה והנעילו) כתב שנכתב אגב הלבישו. אולם בשו"ת חיים שאל (ח"א א, עו) רצה לפשוט מלשון המשנה הנזכרת את ספיקו של השער אפרים (שו"ת סי' קכד) האם אדם שהתחייב להלביש את חברו, האם חייב אף לקנות לו נעליים. ורצה החיים שאל, לפשוט מדברי המשנה שיש ב' דברים לבוש והנעלה, ואין אחד מחייב את השני. ופלפל בעניין.

והנה כדרכנו בטור זה, נלך ונביא סוגיות אחרות שיש לדון בהם בענין הנזכר. אמרו בגמ' בכתובות (סה) אדם חייב לאשתו ג' פעמים בשנה נעליים. ואמרה הגמ', היות ומדובר על מקום הרים, שהנעליים מתבלות מהר. והוסיף התנא להשמיע, שיקנה לרגל, מחמת שמחת החג.

בשו"ת רבי בצלאל זאב (שו"ת הרב"ז נדפס ברומניה תר"ץ, ח"א סי' יב), שנאל ע"י האדמו"ר מבאהוש, בהלכה שיהיו בגדיו של שבת נאים, האם צריך להחליף אף נעליים.

בגמ' בשבת (ק"ג, א) "וכבדתו מעשות דרכיך" ולמדו, שלא יהיה מלבושך של שבת כמלבושך של חול. מעתה הנידון, האם נעליים בכלל מלבוש או לא. אם הם בכלל מלבוש, הרי שצריך להחליפם מחמת כבוד השבת. כעניין האמור בבגדים. אולם אם אין הנעליים בכלל בגד, אי"צ להחליפם היות ואמרו

"מלבושך".

מוכיח מהגמ' בשבת (ק"ג, א), לובש כל מה שיכול ללבוש, וכו' ר"י אומר שמונה עשר כלים, ובין המנין של הכלים אמרו, שני מנעלים. מבואר שנעליים בכלל מלבוש.

בשו"ת שער אפרים (הנזכר לעיל) כתב, שיש ראייה מהמשנה (סנהדרין ס, ב) לגבי עובד ע"ז, המלביש והמנעיל, את פסל עבודה זרה, עובר בלא תעשה. וממה שהוצרך לומר המנעיל, מוכח שאינו בכלל המלביש. ויש לדחות ע"כ.

וכתב בשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן כד), שכונת הדחיה של הראיה הנ"ל, שהתנא בא להשמיענו שיתחייב גם על הנעלה בלבד, ואילו היה כוללו בתיבת המלביש, הייתי אומר עד שילביש וגם ינעיל.

בשו"ת רב פעלים (ח"ד אורח חיים סימן יג), השיב, שהסברא מחייבת שאין המנעל בכלל המלבושים שחייב אדם להחליף בגדיו לכבוד שבת. וראיה לזה, שבברכת מלביש ערומים שמברך בשחרית, שנתקנה על המלבושים שאדם לובש, לא נכלל בה המנעל, ולכן תיקנו ברכה אחרת להנאת המנעל, והיא ברכת שעשה לי כל צרכי. והוא הדין לענין זה.

ומכל מקום יש להביא ראייה לזה מהירושלמי שבת (פ"ו ה"ב) "לאו אורחיה דבר נשא למהוי ליה תרין סנדלין חד לחולא וחד לשבתא". הרי מפורש שאין צורך ליחד מנעלים לשבת, אלא לובש בשבת המנעלים של ימי החול. וזה ברור. עכ"ת.

והנה בשו"ת הרב"ז (ה"ל), הביא אף הוא את הראיה מדברי הירושלמי, אולם ראייה זו במחלוקת יסודה. דעת הקרבן העדה, בביאור הירושלמי הנזכר, בניחותא. היינו, שלעולם אין הנהגה שיהיה לאדם ב' סוגי מנעלים אחד לחול ואחד לשבת. וכך הבין רבינו יוסף חיים בעל הרב פעלים. אולם בבאור הפני משה בזאת השוגיא, בתמיה. היינו, וכי אין דרך שלאדם יהיו ב' סוגי מנעלים שינעל אחד בשבת ואחד בחול. ולדבריו הרי מבואר שיש עניין להחליף את המנעל לצורך כבוד השבת.

מוכיח רבינו בצלאל זאב בעל שו"ת הרב"ז הנזכר, מהסוגיא בכתובות, על המשנה (שם סד, ב) נותן לה מנעלים ממועד למועד. ביאר רש"י (ד"ה ממועד) מנעלים חדשים כל שלשת רגלים. וע"ז אמרו, שהתנא עסק במקום הרים שהנעל מתבלה. ואגב השמיע הלכה, שיתן במועד מחמת שמחת הרגל. מוכיח הרב"ז מכאן, שלדעת הבבלי, אין צורך לתת מנעלים לכבוד שבת. (ביותר היה נראה, שהראה מל' מועדים, הרי אין סברא לומר שנעליים מתבלות בחודשי ניסן אייר, יותר מאשר חשון כסלו טבת שבט אדר. ומדוע נותן לה ב' רגלים בזמן שההפרש בין פסח לשבועות הוא הפרש קצר, יותר מאשר סוכות לפסח. בהכרח יש ענין לנתינת נעל במועד, משום שמחת יו"ט. וכתב המאירי על המשנה, באמת במקום שאינו של הרים, נותן לה זוג אחד בשנה ולא יותר. ומוכח שלמד שאין ענין לתת זוג נוסף עבוד שבת.)

במ"ב בהלכות שבת (סי' רסב) הביא את דין החלפת בגדיו לכבוד שבת, בסתם, ולא פירט את נושא הנעליים. מלבד שהביא (סק"ה) בשם האר"י ז"ל "טוב שלא ילבש בשבת מכל מה שלבש בחול אפילו חלוק". נראה שיש עניין להחליף נעליים לשבת. והנה לגבי איסור הוצאה (סי' שא סעיף טז) בענין לצאת במנעל לקיטע וכו', הביא הרמ"א, ולא ילך אדם יחף בשבת במקום שאין דרך לילך יחף ולא יצא אדם בשבת כמו שהוא יוצא בחול בלתי דבר אחד שיזכור על ידו שהוא שבת ולא יבא לחללו. והביא המ"ב (סקס"ב), אף במקומות שבימות החול הולכים יחף, בשבת ילבש מנעלים, כדי שיזכור שהוא שבת. והביא מהב"ח, שיש בזה עונג שבת. ומעתה, אם היה עניין להחליף מנעלים מיוחדים לשבת, אין זה קשור לעונג שבת, אלא לכבוד שבת. שהרי העונג מתייחס למה שאדם נהנה או לא. והכבוד מתייחס לעצם מציאות השבת. כמו שכתב המ"ב (סי' רסב) שאף אדם היושב בביתו יחליף בגדיו משום כבוד השבת.

ע"י עוד בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ז סי' ב) שהאריך בנידון, האם נעליים בכלל מלבוש. והביא מהכף החיים (רס"ב סק"ה) שגם אם עולה מתוך דברי הירושלמי שמדינא אי"צ להחליף נעליים מיוחדות לשבת, עכ"פ יש כאן מידת חסידות.

נפק"מ הלכתית!

לאחר כל האמור, שמהסוגיא יש לדון אם משמע שנעליים בכלל בגדים הם או לא, וכפי שנזכר בארוכה עד כה, יש לברר הלכה בהלכות תשעת הימים שאפשר שיצא נפק"מ לדינא,

בשבת של תשעת הימים (מהרה יבנה המקדש) שהביא המ"ב (תקנא סק"ו) מנהג הגאון להחליף כל המלבושים של שבת, שלא כדברי הרמ"א שפסק שאין להחליף כי אם מלבוש אחד. אפשר, דבר שאינו מחמת חיוב השבת "שלא יהיה מלבושך של שבת כמלבושך של חול", יש מקום לדון אם ראוי להחליפו. או מאחר שכבר כך נהגו, שיש נעליים מיוחדות לשבת, הרי זה "בגד שבת", ואין לנהוג אבלות בבגדים, לפי דעת הגאון בשבת של תשעת הימים. ויש לעיין.